

Projev ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Miroslavy Kopicové

© Stanislava Kyselová, *Akademický bulletin*

Vážený pane prezidente, pane předsedo, dámy a pánové, děkuji za pozvání na vaše vrcholné zasedání, v letošním roce již třetí. Nejprve dovoluji, abych nejen vám, ale zejména tisícům vědců z ústavů Akademie věd poděkovala za vše, čeho ve vědě v letošním roce dosáhli. Česká věda rozvíjená zejména na vysokých školách a na ústavech Akademie i letos dosáhla řady významných úspěchů jednotlivců i týmů v náročné světové konkurenci. Tak dochází například k tomu, že se USA rozhodly otevřít počátkem příštího roku v Praze centrálu pro spolupráci se střední a východní Evropou v oblasti výzkumu. Výčet všech, kteří se na těchto úspěších podíleli, by byl dlouhý. Proto dovoluji, abych poděkovala všem najednou a popřála jim mnoho dalších úspěchů v roce příštím. Závěr roku je ale nejen časem adventním, časem rozjímání nad dosaženými úspěchy, ale v naší zemi je i časem schvalování rozpočtu na rok následující. Bohužel tato vláda svůj boj o udržení deficitu státního rozpočtu v přijatelných mezích prohrála. Víím, že si uvědomujete, že Poslanecká sněmovna dala přednost krátkodobým předvolebním řešením před dlouhodobým rozvojem naší země, čímž prohrála i česká věda, český výzkum a vývoj. Tyto oblasti, stejně jako vzdělávání, dlouhodobě a opakovaně doplácí na preferenci spotřeby nad rozvojem v naší zemi.

Střet těchto odlišných přístupů se projevuje i v české vědě. Nechci tuto výjimečnou příležitost využít k pokračování nekonečných diskusí nad detaily, chci říci – a možná už na tomto fóru naposledy – několik slov k podstatě problémů, které neúspěšně společně již rok řešíme. Apelovat bych chtěla zejména na mladé vědkyně a vědce. My, dřívějšího data narození,

dříve či později odejdeme, ale důsledky dnešních rozhodnutí ponесou oni. Proto jsem se s nimi několikrát osobně sešla k otevřené výměně názorů. Do konce mého funkčního období se uskuteční další setkání.

Co je tedy podle mého názoru podstata problémů, o nichž se na nejrůznějších fórech, v tisku atd. neustále diskutuje? V první řadě se obávám, že řada vědců si ještě dostatečně neuvědomila důsledky finanční krize a současný stav státního rozpočtu. Na pokračování v dosavadním extenzivním rozvoji české vědy Česká republika dlouhou dobu mít nebude. Stav, kdy např. celkové výdaje státního rozpočtu pro AV ČR a její ústavy vzrostly za posledních 10 let na více než dvojnásobek, se bohužel nebude opakovat. Optimistický odhad deficitu výdajů státního rozpočtu na výzkum a vývoj v roce 2015 je přes 10 miliard korun; realita by mohla být mnohem horší. Tyto prostředky budou české vědě a výzkumu chybět. Zda budou více kráceny účelové či institucionální výdaje, považuji z tohoto pohledu za sekundární.

Teoreticky je možné zachovat výši institucionálních výdajů AV ČR na úrovni roku 2009, ale jen za cenu drastické redukce všech dalších výdajů zejména po roce 2013. Tato redukce by se ale v první řadě dotkla vysokých škol a ústavů Akademie; především financování činnosti nových výzkumných ústavů a zařízení vybudovaných z operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace. Většina z vás se na některém z těchto projektů podílí a s těmito prostředky na zachování udržitelnosti svých projektů počítá.

Představa, že se podaří zachovat současný rozsah vědy a výzkumu a že současný rozpočet bude moci financovat nové výzkumné kapacity za 50 mld. Kč, je mimo ekonomickou realitu. Tato vláda nemůže a nebude spoléhat, že „to nějak dopadne“, že se příjmy státního rozpočtu zázračně zvýší a bude možné zvýšit i jeho výdaje na výzkum a vývoj. Nemůže počítat ani s tím, že EU bude v dalších letech vedle nových zemí a zemí, kde došlo k zhroutilí státního rozpočtu, nadále masivně podporovat i výzkum a vývoj v ČR jako v letech 2007 až 2013. Jen zmrazením výdajů na VaV v letech 2010–2012 na úrovni r. 2009 bude rozpočet na r. 2013 o 7,3 mld. nižší, než bylo původně předpokládáno. Celkový kumulativní objem prostředků, které v letech 2010–2012 VaV ze státního rozpočtu dle současného stavu nedostane, je 11,5 mld. Kč. Při povinných výdajích (na spolufinancování strukturálních fondů – 2,5 mld. Kč/rok aj.) to znamená krácení všech výdajů vůči r. 2009 o 11,1 % v r. 2010, o 18,3 % v r. 2011 a o 23,0 % v r. 2012.

Rozsah podpory obou částí výzkumu ze státního rozpočtu je velmi vysoký a její další růst si tato země nemůže dovolit. Tuto skutečnost bude muset Rada – ať už v jakémkoliv složení – promítnout do návrhu výdajů státního rozpočtu na rok 2011 jak v základním, tak i v aplikovaném výzkumu a vývoji. Základní výzkum bude muset více prostředků získávat ze zahraničních zdrojů v náročné konkurenci světových týmů a aplikovaný výzkum a vývoj ze soukromých zdrojů od podniků a dalších uživatelů výsledků, kterým musí nabídnout odpovídající protihodnotu. Všichni, kdo se těmito otázkami zabýváme, bychom si přáli, aby to bylo jinak, aby objem prostředků na vědu byl masivnější, aby vědci pracovali v mnohem větším komfortu finančních jistot. Zavírat oči před realitou je ale pro budoucnost vědy nebezpečné. Vláda proto navýšila pro AV ČR rozpočet na příští rok a přislíbila nesnižovat rozpočet ve dvou dalších letech; aby vytvořila prostor k přípravě cesty dál. V souvislostech stavu veřejných financí, stárnutí populace a s tím spojených rostoucích nákladů na důchody i na zdravotnictví se slábnutím našich konkurenčních výhod se řešení hledá bolestivě.

Bez zásadní změny struktury řízení a financování české vědy, a to jak v základním, tak v aplikovaném výzkumu a vývoji, to nepůjde. Když nedokážeme podpořit ty nejlepší, když se nedokážeme jako malá země zaměřit na to, co umíme nejlépe, a když nedokážeme spolupracovat mezi jednotlivými částmi výzkumu, mám o budoucnost této oblasti vážné obavy. Vyhrocené spory obou částí výzkumu týkající se jak jejich významu pro společnost, tak nezbytnosti a výše jejich financování proto považují za malicherné.

Mám-li zde možnost promluvit, chtěla bych se ostře ohradit proti výroky týkajícím se složení současné Rady, jejíž jsem první místopředsedkyní a které se mě osobně dotýkají. Výroky, že v ní sedí samé nuly, protože část z jejích členů nepublikuje ve vědeckých časopisech, ilustrují, jak malý je „rybníček“ české vědy. Stačí se totiž podívat na složení těchto rad v Evropě, což by pro vědce zvyklé vyhledávat zahraniční prameny mělo být samozřejmostí. Zjistíte, že jde o účelové výroky. Dovolte alespoň jeden příklad za všechny z Finska, ze země, kterou si často dáváme v této oblasti za vzor. Z 18 členů finské Rady pro výzkum a inovace (Research and Innovation Council) je jen šest vědců. Samozřejmě existují i země s odlišným systémem, jako je Velká Británie, kde je tento poměr opačný. ČR je poměrem vědců na straně jedné a zástupců státu, aplikovaného výzkumu a vývoje a průmyslu na straně druhé přibližně uprostřed mezi evropskými zeměmi.

Dále jistě víte, že se u pokračujících kulatých stolů o budoucnosti české vědy diskutuje o jiném uspořádání. Oceňuji, že podklady, které ostatně nepřipravuje Rada, jsou velmi objektivní. Nechápu ale, že mediální výroky představitelů Akademie jsou s nimi v příkrém rozporu. Obdobně bych mohla hovořit o práci sekretariátu Rady, který na rozdíl od mediálně šířené představy dělá svědomitě, co mu Rada či její předsednictvo přikáže, a ne to, co se mu líbí.

Další problém je rozdělení prostředků na ústavy v roce 2010. Vláda v červnu uložila AV ČR rozdělit podle výsledků svého vlastního hodnocení do 25. listopadu 2009 ústavům prostředky na rok 2010 ve výši 3,4 mld. Akademie věd rozdělila o 315 mil. méně a tyto prostředky přidala k těm, které rozděluje podle jiných, vládě neznámých kritérií a které činí 1,5 mld. Kč. Zda tento systém, kde např. u běžných institucionálních výdajů klesají prostředky pro ústavy více než jiné výdaje, je pro ústavy AV ČR nadále přínosný, musí zvážit samy. Pro vládu je ale takovýto postup AV ČR jako správce rozpočtové kapitoly, který vládě odpovídá za hospodaření s prostředky daňových poplatníků, nepřijatelný. A to tím spíše, že zřejmě takto přerozdělovala část vládou schválených institucionálních prostředků na výzkumné záměry i v minulosti.

Bylo by možná vhodné se zajímat, kolik by dostaly jednotlivé ústavy podle tolik kritizovaného hodnocení Rady a kolik dostaly podle hodnocení Akademie. Mohu jen konstatovat, že 20 ze 27 ústavů, které Akademie ve své zprávě pro vládu označila za nejlepší, dostane od ní na svou činnost méně prostředků, než by dostaly podle hodnocení Rady. Veškeré podklady včetně stanoviska Rady má vedení Akademie k dispozici a Rada rozhodně nechce zasahovat do vnitřních demokratických mechanismů AV ČR tím, že by o nich ústavy informovala přímo.

V této souvislosti vás musím upozornit na nový poslanecký návrh na změnu zákona č. 1230/2002 Sb. Jeho podstata je jednoduchá – ruší všechny podmínky pro Radu i poskytovatele týkající se rozdělování institucionálních prostředků mezinárodním auditem výzkumu a vývoje počínaje a rozdělováním podle výsledků (ať už hodnocených per review či

jinak) konče. Protože poslanecký návrh neobsahuje žádné další podmínky, nechává na libovůli Rady a vlády, kolik a podle čeho rozdělí institucionální prostředky mezi rozpočtové kapitoly, a na libovůli resortů jako poskytovatelů, kolik jednotlivé ústavy dostanou prostředků. Tímto návrhem by se český výzkum vrátil o deset let zpět, kdy peníze na něj byly používány k jiným, často velmi problematickým účelům. Domnívám se, že i AV ČR by se k tomuto návrhu měla vyjádřit.

Témat je samozřejmě celá řada. Měly by společného jmenovatele – čas běží a Akademie ztrácí možnost dohodnout se s vládou, která je výzkumu a vývoji nakloněna, na základních a nutných změnách systému. Na březnovém zasedání uložil Sněm novému vedení AV ČR připravit a prosazovat koncepční návrhy. V podkladech pro dnešní zasedání jsem ale takový návrh nenašla. Akademie se jako celek se všemi vynikajícími vědci z řady oborů soustřeďuje na kritiku práce Rady a na zachování dosavadního neudržitelného systému řízení a financování výzkumu a vývoje a ani Sněmu a veřejnosti nepředstavila ucelenou představu o budoucnosti české vědy, výzkumu a vývoje, To je nejen pro mě velké zklamání. Ohrožuje to totiž především budoucnost Akademie samotné.

Na závěr dovolu, abych vám popřála mnoho osobních i profesních úspěchů v nadcházejícím roce.

Předpokládané výdaje státního rozpočtu na VaV před hospodářskou krizí (8% meziroční růst): 2009 – 24,8 mld. Kč, 2010 – 26,8 mld. Kč, 2011 – 28,9 mld. Kč, 2012 – 31,2 mld. Kč, 2013 – 33,7 mld. Kč.

Současný rozpočet na rok 2011 a střednědobý výhled na roky 2011–2012: 2010 – 25,4 mld. Kč, 2011 – 24,8 mld. Kč, 2012 – 24,8 mld. Kč. Pro rok 2013 (již s 8% růstem oproti roku 2012) – 26,8 mld. Kč. Rozdíl v r. 2013 je 7,3 mld. Kč.

14.1.2010